

УДК 338

С. В. Приходько,
аспірант, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ПРОЦЕДУРИ ФОРМАЛІЗАЦІЇ АДАПТИВНОГО НАБОРУ СТРАТЕГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТАТНЬОГО РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено вагомість впливу промисловості на забезпечення достатнього рівня економічної безпеки України. Визначено щільність зв'язку між енергетичною і екологічною безпеками. Обґрунтовано напрями та засоби зменшення техногенного навантаження на зовнішнє середовище і убезпечення достатності рівня енергетичної безпеки для розроблення адаптивного набору стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки національної промисловості.

Ключові слова: економічна безпека, промисловість України, система економічної безпеки, енергетична безпека, техногенне навантаження, екологічний вплив.

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах, а особливо під час фінансової кризи, особливу увагу для дослідження набуває економічна безпека. В наслідок настання світової фінансової кризи, в Україні є унікальна можливість скористатись сучасними умовами, і перебудувати галузі національної економіки, ґрунтуючись на актуальних розробках з економічної безпеки.

При моделюванні індивідуальної надійності функціонування промисловості особливої гостроти набуває завдання щодо формалізації найвагоміших незалежних змінних та щільності їх взаємозв'язку із залежною, що дозволяє здійснити методичне розв'язання проблеми врахування, наприклад, фінансових збитків і втрат інших видів ресурсів при оцінюванні рівня економічної безпеки. Оскільки виникнення останніх тим чи іншим чином позначається на загальному погіршенні, в перше чергу, фінансової та соціальної безпеки промисловості, а відтак і економічної в цілому.

Теоретичним і прикладним аспектам вирішення багатогранної проблематики економічної безпеки загалом, і в площині убезпечення достатності рівня еколого-енергетичної безпеки присвячені праці В. П. Александрової, О. І. Амоші, В. М. Гейця, І. К. Бистрякова, Б. М. Данилишина, О. С. Шнипка та публікації О. М. Алімова, В. В. Микитенко та багатьох інших дослідників, зокрема, їх результати представлено у роботах [1 – 7]. Зазначені розробки дозволяють сформулювати та адекватні реальним соціально-економічним умовам розвитку сучасного державного утворення теоретико-методологічні засади реалізації стратегії адаптивного управління економічною безпекою для досягнення Україною світового стану безпеки національної економіки.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування потреби в цільовій орієнтації діяльності підприємств та формалізація змісту адаптивного набору стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки промисловості. Визначення ґрунтовної ролі енергетики в забезпеченні економічної безпеки України, дослідження впливу екологічної безпеки на енергетику.

Результати дослідження. Життєво важливим не тільки в економічному, а і соціальному відношенні в Україні є рівень розвитку промисловості, яка являє собою один з найвагоміших виробничих сегментів економіки України. Але не зважаючи на це, в сучасних умовах світової фінансової кризи, рівень розвитку і нарощення об'ємів випуску продукції промисловості є недостатнім для успішного конкурування у високотехнологічних галузях промисловості. Також в наслідок світової кризи, сильно постраждали всі експортоорієнтовані галузі промисловості України. Поряд з тим, останнім часом стає помітним загальне одужання економіки України, і поступове нарощення обсягів випуску продукції, що дає змогу констатувати, що «дно» кризи вже пройдене і при сприятливій економічній політиці темпи приросту виробництва промислової продукції з кожним періодом, що досліджується, будуть збільшуватись.

Через те що економічна безпека – це кількісна та якісна характеристика економічних властивостей підприємства з погляду її здатності до самовиживання і розвитку в умовах дестабілізуючої дії непередбачених і важко прогнозованих зовнішніх і внутрішніх чинників, то автор вважає за доцільне зазначити: система управління економічною безпекою має чітко визначати рівні загроз і резистентності системи. І вже на підставі отриманої інформації запроваджувати керуючі дії для нівелювання деструктивних впливів.

Підкреслимо, що розглядаючи економічну безпеку як стан виробничо-економічної системи, що уможливило або забезпечує і гарантує нескінченно довге функціонування самого підприємства в умовах негативних або небажаних впливів зовнішнього та внутрішнього характеру, можна стверджувати, що управління економічною безпекою визначається складністю самого об'єкта й оточення та відкритістю системи, обумовлена необхідністю враховувати поряд із внутрішніми ризиками і зовнішні загрози (показано й деталізовано автором статті на рис. 1).

Рис. 1. Усталена система економічної безпеки у промисловості

Проте, зауважимо, що процесу вироблення керуючих впливів мають передувати процедури щодо здійснення аналізу загроз функціонуванню системи економічної безпеки та керованості СЕБ, ефективності управління СЕБ (оцінка якої має здійснюватися не лише за ефективністю ліквідації наслідків загроз, але й за обсягами втрат від їх настання та за результативністю заходів щодо упередження виникнення реальних ризиків). В розвитку української промисловості відсутня сталість і прогнозованість. Ми можемо засвідчитись (рис. 2),

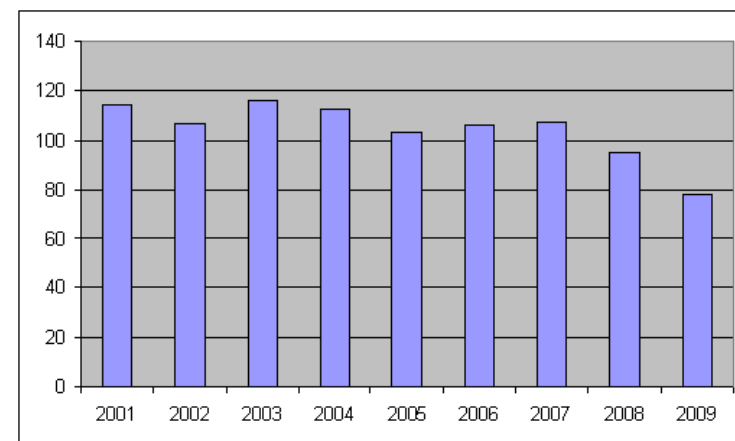

Рис. 2. Індекси промислової продукції (2001 – 2009рр.)

(тут і надалі за даним Державного комітету статистики України [7])

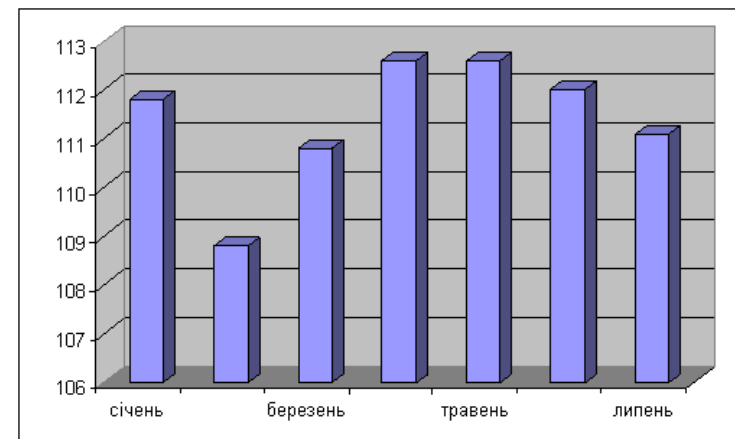

Рис. 3. Індекси промислової продукції за 2010 рік

що різкі коливання негативно впливають на привабливість галузі для внутрішніх, і особливо зовнішніх інвестицій, які в теперішніх умовах можуть дати поштовх розвитку однієї з найголовніших галузей України.

Підтвердимо, що аналіз вихідної інформації свідчить, що промисловість України мала тенденцію до розвитку, з циклічними коливаннями в 4-5 років. Однак, в наслідок сильного впливу на вітчизняну економіку світової фінансової кризи, починаючи з 2008 року відбувається стрімке падіння рівня розвитку промисловості. З іншої сторони, починаючи з 2010 року чітко видне не тільки вирівнювання сталості розвитку, але й його нарощення. В місячному розрізі, приріст становив від 8,8 до 12,6% відносно аналогічного періоду минулого року, що є досить високим показником.

З огляду на приведені вище, можна визнати, що однією з найголовніших і найвагоміших складових економічної безпеки являється енергетична безпека. Особливої ваги енергетична безпека набуває в світлі її низької захищеності від різноманітних негативних проявів сучасного економічного життя.

На даному історичному етапі розвитку українського соціуму особливо гостро постає змога контролю над ресурсами, а в світлі постійного використання високо-енергозатратних технологій наявність енергетичних ресурсів стає вагомим «козирем» і методом впливу.

Наразі в Україні можна виділити наступні проблеми забезпечення достатності рівня енергетичної безпеки національної промисловості, а саме:

- надзвичайно висока енергоємність споживання енергоресурсів, відсутність перспектив щодо реформування галузі, підвищення її енергоємності;
- не збалансовані джерела постачання енергоресурсів. Дана проблема стосується як природного газу, так і нафти, ядерного палива;

- негативний екологічний вплив об'єктів електроенергетики на екологічну ситуацію (приведено у табл. 1).

Таблиця 1. Вихідні макроекономічні параметри для визначення рівня техногенного навантаження на зовнішнє середовище

Контрольні макроекономічні параметри	Ретроспективний період, роки					
	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Викиди забруднюючих речовин, тис. т	5908,6	6615,6	7027,6	7380,0	7210,3	7622,4
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн. м ³	3313,0	3444,0	3891,0	3854,0	2728,0	2965,2
Частка відходів, розміщених у спеціально відведених місцях чи об'єктах, %	29,1	39,3	44,6	38,3	46,3	42,1
Утворення відходів I-III класів небезпеки, тис. т	2613,2	2411,8	2370,9	2585,2	2301,2	2433,4

За даними статистичної інформації, яка є доступною із джерел Держкомстату України, можна зробити висновки, що за останні роки викиди забруднюючих речовин незначно зменшилися, що досягалося не впровадженням природоохоронних засобів, а зменшенням виробництва і споживання в наслідок світової фінансової кризи. Поряд з тим, планомірно збільшується частка відходів, що були розміщені в спеціально обладнаних сховищах. Так з 2007 по 2008 рік, частина захоронених відходів збільшилась на 8%. Відтак, визнаємо, що один із найважливіших показників «цивілізованості» країни, і її турботи про своїх громадян, є кількість грошей, що виділяється на охорону навколишнього середовища. З кожним роком витрати на охорону навколишнього природного середовища збільшуються, і в 2008 році досягли 12176 млн. грн. (Рис. 4).

Однак, зазначимо, що поряд із позитивною тенденцією до збільшення уваги й локалізації зусиль на зниження техногенного навантаження на навколишнє середовище, варто зауважити, що даних відрахувань недостатньо для здійснення ефективної природоохоронної політики в національних межах.

При цьому, зауважимо, що водокористувачами в країні було спожито 10,3 млрд.м³ води, що на 6,6% менше порівняно з 2007 р. В тому числі, на виробничі потреби промисловості у 2008 р. припало:

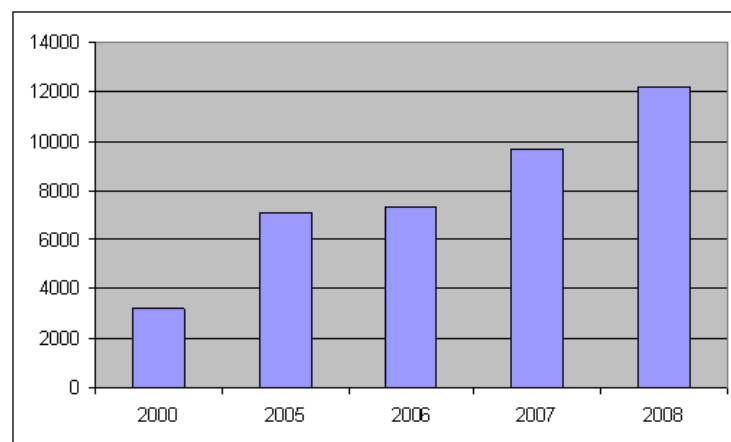

Рис. 4. Витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн. грн.

58% (6,0 млрд.м³) всієї використаної води, на побутові та питні потреби – 20% (2,1 млрд. м³);

1) зрошення – 12% (1,2 млрд.м³),

2) на рибне господарство – 7% (0,7 млрд. м³);

3) на сільське господарство та інші потреби – 3% (0,3 млрд.м³).

Крім цього, слід підкреслити, що понад 77% (2,1 млрд.м³) забруднених стоків потрапило у водойми внаслідок недостатнього очищення зворотних вод на очисних спорудах. Решта (0,6 млрд.м³) – надійшла у водойми без будь-якого очищення, що у 2,4 раза (на 0,9 млрд.м³) менше проти 2007 року. Необхідно зауважити, що наявна потужність очисних споруд (7,5 млрд.м³), все ж таки, дозволяла повністю очистити забруднені зворотні води.

Одним з найвагоміших важелів впливу на стан екологічної безпеки з боку держави є різноманітні екологічні нормативи. Тому основна робота з покращення стану екологічної безпеки повинна вестись в напрямку доопрацювання нормативних актів. Відтак, можна констатувати, що більша частина нормативних документів, що діють в нашій країні, прийняті близько 50 років назад.

Отже, найбільші зусилля повинні бути спрямовані на модернізацію існуючих документів, спираючись на сучасні розробки і загальні виклики екологічної безпеки.

Висновки. З огляду на проведену прогностично-аналітичну оцінку, можна вказати на наступне: в контексті забезпечення достатності рівня економічної безпеки національної промисловості, вирішення проблем екологічної безпеки є неможливим – без комплексного і паралельного вирішення проблематики енергетичної безпеки. Таким чином, автор статті вважає, що необхідно по-можливості покращувати якість палива на ТЕС, та домагатись зменшення шкідливих викидів; вирішити проблем з відпрацьованим ядерним паливом АЕС; домагатись дотримання діючих нормативів та правил у процесі проектування, будівництва і експлуатації об'єктів ПЕК, проведення моніторингу безпеки об'єктів; збільшити обсяг виробництва електроенергії за рахунок відновлюваних джерел енергії, в енерговиробництві з новітніми технологіями та енергоефективним обладнанням.

Список використаної літератури

1. Богданович В. Ю. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах: Монографія / Богданович В. Ю., Семенченко А. І., Сгорюв Ю. В., Бортник О. О., Муха В. А. – К.: Видавництво Київ, 2007. – 370 с.
2. Микитенко В. В. Розроблення стратегії та політики макросистемної еволюції на синергетичних засадах / Микитенко В. В. // Економіка промисловості України: Зб. наук. праць – К.: РВПС України НАН України, 2007 – С. 3 – 16.
3. Семенченко А. І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: Монографія / Семенченко А. І. - К.: Видавництво НАДУ, 2008. – 428 с.
4. Ситник Г. П. Безпека як категорія і функція стратегічного управління / Ситник Г.П. // Вісн. НАДУ. – 2004. - №1. - С. 350 – 357.
5. Шкарлет С. М. Економічна безпека – інноваційний аспект: Монографія / Шкарлет С. М. – К.: Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436 с.

6. Шнирко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект. / Шнирко О. С. – К.: Генеза, 2006. – 288 с.

7. Інформаційна база Державного комітету статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу до файлів :

http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/ipv2006_u.html та http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/pr/iopp/iopp_u/iopp10_u.htm

Стаття надійшла до редакції 30.11.2010 р.

